

مقایسه پایگاه‌های هویت نوجوانان و جوانان ایرانی ساکن ایران، مقیم انگلستان و ساکن ایران و دارای تجربه زندگی در انگلستان^۱

* مریم قریشی

E-mail: mary.ghoreishi@yahoo.com

** محمدعلی مظاهری

E-mail: M_Mazaheri@sub.ac.ir

*** شعله امیری

E-mail: S.amri@edu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۷/۳۰

چکیده

به منظور بررسی نقش مهاجرت و رابطه آن با پایگاه‌های هویت نوجوانان و جوانان، ۱۱۹ نوجوان و جوان ایرانی ۱۶ تا ۲۴ ساله در سه گروه ۱- ساکن ایران ۲- ساکن ایران با تجربه زندگی در کشور انگلستان و ۳- مقیم انگلستان به صورت هدفمند و در دسترس انتخاب شدند و به پرسشنامه هویت من و پرسشنامه دموگرافیک محقق ساخته پاسخ دادند. نتایج نشان داد که هر سه گروه در پایگاه‌های هویت به جز پایگاه پیش‌رس تفاوت دارند. در پایگاه آشفته بیشترین میانگین نمرات به ترتیب متعلق به گروه ۳، سپس گروه ۲ و بعد از آن گروه ۱ بود. در پایگاه هویت به تعویق افتاده بیشترین میانگین نمرات به ترتیب متعلق به گروه ۱ و گروه ۳ و سپس گروه ۲ بود. در پایگاه هویت موفق بیشترین میانگین نمرات به ترتیب متعلق به گروه ۲، سپس گروه ۱ و بعد گروه ۳ بود. از این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت از آنجا که طی فرایند مهاجرت، حمایت‌های اجتماعی مورد نیاز نوجوان برای دستیابی به یک هویت موفق تحت تاثیر قرار می‌گیرد، این افراد برای دستیابی به هویت موفق با چالش بیشتری روبه‌رو هستند و اکثر این افراد در سال‌های اولیه مهاجرت در پایگاه هویت آشفته و یا به تعویق افتاده قرار دارند.

کلید واژه‌ها: پایگاه‌های هویت، نوجوانان و جوانان، مهاجرت، ایران، انگلستان.

۱. این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد روانشناسی عمومی با عنوان «مقایسه پایگاه‌های هویت نوجوانان و جوانان ایرانی مقیم ایران، مقیم انگلستان و مقیم ایران و دارای تجربه در انگلستان» دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اصفهان می‌باشد.

* کارشناسی‌ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی علوم و تحقیقات اصفهان، نویسنده مسئول

** استاد روانشناسی بالینی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی

*** دانشیار روانشناسی بالینی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه اصفهان

مقدمه و طرح مسئله

دوران نوجوانی و جوانی یکی از بحرانی‌ترین ادوار زندگی انسان محسوب می‌شود. این مرحله از رشد به علت تأثیر عمده‌ای که بر نوجوان می‌گذارد، توجه ویژه متخصصان را به خود جلب کرده است. یکی از ابعاد مهم تحول در این دوره، تلاش نوجوان برای کسب هویت در ابعاد مختلف است. هویت یک احساس نسبتاً پایدار از یگانگی خود و یک سازه و ساختار روانی اجتماعی است که از برداشت فرد از خود و هم‌چنین از ارزش‌هایی که از جانب دیگران دریافت می‌کند، و از همانندسازی با دیگران تشکیل شده است. اگر هویت فرد در طی زمان و براساس تجربیات حاصل از برخورد درست اجتماعی شکل بگیرد و جوان بتواند خود را بشناسد و از دیگران جدا سازد، تعادل روانی وی تضمین می‌شود. ولی اگر به جای خودآگاهی و تشکیل هویت مثبت دچار ابهام در نقش شود، هماهنگی و تعادل رفتاری وی به هم می‌خورد و دچار بحران هویت می‌گردد (اریکسون، ۱۹۸۰ نقل از میوس، ۲۰۱۱: ۲).

نظریه اریکسون، نقطه شروع توجه روان‌شناسان به مسأله هویت‌یابی در نوجوانان بود. در نظریه اریکسون دستیابی به هویت یک وظیفه است و هر فرد باید در طی دوره رشد روانی - اجتماعی پاسخی برای پرسش هویت خود بیابد (آقا محمدیان و شیخ روحانی، ۱۳۸۸: ۱۰). مارسیا (۱۹۹۶، نقل از مئوس، ۲۰۱۱: ۲) بر پایه نظریه اریکسون تحول هویت را بررسی و براساس دو روند جستجوگری و تعهد، چهار پایگاه هویتی، موفق (وجود جستجوگری و تعهد)، پایگاه هویت به تعویق افتاده، (وجود جستجوگری و نبود تعهد)، پایگاه هویت پیش‌رس (وجود تعهد و نبود جستجوگری) و پایگاه هویت آشفته (نبود جستجوگری و تعهد) را مشخص کرده است. بحران یا جستجوی هویت دوره‌ای است که در آن فرد در زمینه تقلیدها، همانندسازی‌های گذشته، چشم‌داشت‌ها، نقش‌ها و سنن اجتماعی پرسش‌گری می‌کند (کارور و شی-یر ۱۹۹۶، نقل از شاره و آقا محمدیان، ۱۳۸۶: ۱۲۳). تعهد رابطه مثبتی با تصمیم‌گیری و مقابله مسأله‌مدار و رابطه منفی با مسامحه‌کاری دلیل‌تراشی، جهت‌گیری‌های نامربوط و گرایش به تجربه‌هراس پیش از تصمیم‌گیری و کمرویی‌های عمومی دارد (برزونسکی، ۲۰۰۳ نقل از شاره و آقا محمدیان، ۱۳۸۶: ۱۲۳). مصاحبه روشی بود که مارسیا برای بررسی پایگاه‌های هویت در افراد استفاده کرد. پس از آن تلاش‌هایی برای سنجش عینی هویت من انجام گرفت که به تنظیم پرسشنامه‌ای برای سنجش هویت من، توسط آدامز و همکارانش از سال ۱۹۷۹

تا ۱۹۸۹ در دو حوزه هویت عقیدتی و هویت بین شخصی انجامید (آدامز و همکاران، ۱۹۸۹ نقل از شکرایی و اسکندری، ۱۳۸۳: ۸۹).

پایگاه‌های هویت دارای ویژگی‌های زیر است:

پایگاه هویت موفق: افراد واقع در این پایگاه به یک تعهد استوار نیست به مسائل مختلف زندگی دست یافته‌اند و بحران و جستجوگری را با موفقیت پشت سر نهاده و تعهدات مشخص و روشنی برای خود ایجاد کرده‌اند. آنها به هنگام قضاوت از ملاک‌های درونی خود استفاده می‌کنند و به هنگام تصمیم‌گیری وابستگی کمتری به آرا و عقاید دیگران دارند. نوجوانان دارای هویت موفق به‌طور کلی از لحاظ روانی، سازگاری سالم و خوبی دارند و با مسائل به نحو مناسب و شایسته‌ای کنار می‌آیند (کروگر، ۲۰۰۴ نقل از مظفری و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۸).

پایگاه هویت به تعویق افتاده: افراد واقع در این پایگاه، فاقد تعهد و در حال تجربه بحران‌اند. آنها دوره‌هایی از جستجوگری را تجربه می‌کنند ولی هنوز به هویتی مشخص دست نیافته‌اند، و فعالانه موارد مختلف را برای رسیدن به یک تصمیم نهایی بررسی می‌کنند. اگرچه ممکن است هنوز آرزوهای والدین برایشان اهمیت داشته باشد، اما کوششی برای ایجاد مصالحه و هماهنگی بین آنها، درخواست‌های جامعه و توانایی‌های خویش دارند (کروگر، ۲۰۰۴ نقل از مظفری و همکاران، ۱۳۸۸).

پایگاه هویت پیش‌رس: هویت‌یابی پیش‌رس، تثبیت زودرس فرد از خودش است که این تثبیت در ایجاد سایر امکانات و توانایی‌هایی که شخص برای خود دارد تأثیر می‌گذارد. افراد واقع در این پایگاه بدون کاوش کردن گزینه‌ها، خود را به ارزش‌ها و اهدافی متعهد ساخته‌اند. این افراد، بیشتر توسط دیگران جهت داده می‌شوند تا توسط خودشان (کروگر، ۲۰۰۴ نقل از مظفری و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۸).

پایگاه هویت آشفته: این افراد فاقد تعهد و فاقد بحران‌اند. آنها جهت‌گیری روشنی در زندگی خود ندارند، نه به ارزش‌ها و باورهای معینی رسیده‌اند و نه کوششی برای دستیابی به آنها به عمل می‌آورند. این افراد با اجتناب از تعهد و دوری از موضوع‌های اصلی زندگی مانند شغل، مذهب و غیره مشخص شده‌اند (کروگر، ۲۰۰۴ نقل از مظفری و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۸).

اصولاً هویت موفق به‌عنوان شاخص برخورداری از شخصیت شکوفا و تحول یافتگی، دارای بالاترین ارزش روان‌شناختی است و آشفتگی به‌عنوان عدم توفیق در

انتقال از نوجوانی به بزرگسالی کمترین ارزش روان‌شناختی را دارد. هویت پیش‌رس، نسبت به آشفتگی از سطح تحول بالاتر و هویت به تعویق افتاده نیز در سطح بالاتری از هویت پیش‌رس قرار دارد (رحیمی‌نژاد، ۱۳۷۹، نقل از نصرتی و همکاران، ۱۳۸۵: ۳۶).

رشد هویت تحت تأثیر عوامل مختلفی است و در یک کنش متبادی با جهان فیزیکی و اجتماعی به دست می‌آید. از جمله این عوامل می‌توان از، جنس، سن، مذهب، پایگاه اقتصادی، عوامل فرهنگی و عوامل اجتماعی نام برد.

از میان عوامل اجتماعی، برجسته‌ترین تأثیر را خانواده و دوستان بر هویت فرد و چگونگی شکل‌گیری آن دارند (پارا، ۲۰۰۸: ۳). خانواده اولین چارچوبی است که کودک در آن رشد می‌کند و هویت خود را پرورش می‌دهد. در روند مهاجرت بر اثر تغییراتی که در شبکه‌های حمایتی خانوادگی و اجتماعی فرد به وجود می‌آید و همچنین بر اثر فرایند فرهنگ‌پذیری، بین ارزش‌های والدین و فرزندان فاصله افتاده و عدم اتفاق نظر اعضای خانواده درباره چگونگی عملکرد در فرهنگ جدید، باعث جدایی بین آنها، افزایش تضادهای بین نسلی، سردرگمی فرزندان و نهایتاً اختلال در رشد هویت‌یابی آنان می‌شود. خصوصاً اگر مهاجرت در سن نوجوانی که سن هویت‌یابی است اتفاق بیفتد.

مهاجرت می‌تواند به دلیل تماس گسترده فرهنگی، در دراز مدت منجر به تغییر ارزش‌های مهاجر شده و بر بسیاری از جنبه‌های زندگی از جمله عادات روزمره، اصول اخلاقی، روابط خانوادگی، آداب اجتماعی، تقسیم بندی‌های جنسیتی، تفکر سیاسی و بسیاری از جنبه‌های ارزشی فرد تأثیر بگذارد. تغییرات ارزشی که طی فرایند انطباق‌پذیری و ادغام در جامعه میزبان رخ می‌دهد، باعث می‌شود فرد مهاجر وابستگی خود را به فرهنگ بومی از دست داده و به بازنگری در هویت خود بپردازد (اختر، ۱۹۹۵: ۳۰۴).

از آنجا که همه نوجوانان به دنبال افزایش استقلال و آزادی هستند، نوجوانان مهاجر نیز ممکن است، تمایل به تغییر ارزش‌های خود و گرایش به ارزش‌های جامعه میزبان داشته باشند. از طرف دیگر والدین تمایل دارند که ارزش‌های خود را حفظ کرده و جوانان خود را نیز تشویق به حفظ ارزش‌های بومی می‌کنند، در نتیجه جوانان بین خود و والدینشان و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، در بسیاری از مسائل از قبیل طرز لباس پوشیدن، تفریحات و گذراندن اوقات فراغت، نحوه دوست‌یابی و چگونگی ارتباط با آنها، ازدواج، تحصیل، شغل، قوانین حاکم بر خانواده، حفظ و نگهداری فرهنگ خانواده، نوع مناسبات و تعلیمات اجتماعی، موقعیت‌های اجتماعی و رفتارهای اجتماعی تفاوت‌های زیادی دیده و خود را در کشاکش بین خانواده و جامعه‌ای می‌بینند

که در آن زندگی می‌کنند. برای فرزندان مهاجر مشکل است که با انتظارات و خواسته‌های یک فرهنگ در خانه و یک فرهنگ در مدرسه زندگی کنند جوانان در چنین موقعیت‌هایی ممکن است در تضاد بین دو دنیای متفاوت قرار گیرند که این منجر به تکه‌تکه شدن هویت آنان می‌شود و همین امر باعث می‌شود که نتوانند رشد بهنجار هویت را پشت سر گذاشته و به یک هویت به دست آمده متعهد شوند. شواهد نشان می‌دهد که والدین و فرزندان مهاجر احتمال بیشتری دارد که تضاد بین نسلی را تجربه کنند به خصوص اگر جوانان به سمت فرهنگ میزبان گرایش داشته باشند و برای ارزش‌ها و فرهنگ بومی والدینشان ارزش چندانی قائل نباشند (چوی و همکاران، ۲۰۰۸ نقل از رسمی، ۲۰۱۲: ۲۰).

اسکوارتز و همکارانش (۲۰۰۶؛ به نقل از رسمی، ۲۰۱۲: ۲۶) دریافتند که وقتی والدین کمتر از نوجوانان به فرهنگ جامعه میزبان متمایل باشند و بیشتر به فرهنگ بومی خود تکیه کنند توسعه هویت فردی برای نوجوان چالش برانگیزتر است چرا که توانایی والدین در دادن الگویی برای حرکت در جامعه جدید کم و محدود است. علاوه بر این والدین که باید، عوامل تسهیل‌کننده رشد هویت فرزندان باشند، در چالش ایجاد توازن بین آماده کردن فرزندانشان برای زندگی در جامعه جدید و پاسداری از فرهنگ و ارزش‌های بومی هستند و چه بسا مجبور شوند هم زمان بر ارزش‌های متناقضی تأکید کنند. در نتیجه والدین پیام‌های ارزشی منسجم و روشنی را به فرزندان انتقال نخواهند داد (لی، ۲۰۱۰؛ فینی و همکاران، ۲۰۰۰؛ به نقل از رسمی، ۲۰۱۲: ۲۷). دریافت پیام‌های متضاد و نامنسجم باعث می‌شود که فرزندان نتوانند ارزش‌ها را درونی کنند و این به اختلافات ارزشی بین والدین و فرزندان، تشدید تضاد هویت قومی، فرهنگی و تضاد بین نسلی منجر می‌شود (استوارت و وارد، ۲۰۱۱؛ به نقل از رسمی، ۲۰۱۲: ۲۷). این تضادها می‌تواند روابط اعضای خانواده را به شدت تحت تأثیر قرار دهد و در هویت‌یابی نوجوانان ایجاد اشکال کند.

از موارد دیگر که نوجوان در خلال هویت‌یابی باید بیاموزد نقشی است که باید در آینده به عهده بگیرد. آموزش نقش‌ها معمولاً در بستر خانواده صورت می‌گیرد. در خلال مهاجرت ممکن است در اثر مشکلاتی که در خانواده وجود دارد نقش‌ها جا به جا شود و هرکس نقش خود را ایفا نکند و همین امر به سردرگمی و اختلال در هویت‌یابی نوجوان بینجامد. به‌عنوان مثال، فرزندان اغلب زبان رسمی را به دلیل نفوذ مدرسه و همسالان زودتر از والدین خود می‌آموزند (هرناندز و همکاران، ۲۰۰۶؛ نقل از

لنزفورد و همکاران، ۲۰۰۷). این امر می‌تواند باعث دو مشکل شود: اول این‌که تفاوت زبانی می‌تواند زمینه ساز تضادهای بین نسلی شود و ارتباط بین نسل‌ها و انتقال هویت فرهنگی را مختل سازد (انیسف و همکاران، ۲۰۰۱؛ نقل از لنزفورد و همکاران، ۲۰۰۷). دوم این‌که، ممکن است باعث جا به جایی نقش‌ها و تغییراتی در توانایی‌ها و اختیارات والدین گردد، چرا که والدین به دلیل نداشتن آگاهی کافی از زبان کشور میزبان مجبورند به فرزندان‌شان به‌عنوان میانجی زبان رسمی، نهادهای اجتماعی (مانند مدرسه، بیمارستان، سرویس‌های اجتماعی) و فرهنگ جامعه تکیه کنند. این شرایط، فرزندان را در یک موقعیت اضطراب‌آور قرار می‌دهد چرا که مجبورند از طرف والدین کارهای مهم انجام دهند و رابط بین والدین و جامعه باشند. از طرف دیگر بسیاری از والدین مهاجر احساس می‌کنند که مهاجرت توانایی‌های آنها در مقام والدین را تحت تأثیر قرار داده است (لنزفورد و همکاران، ۲۰۰۷: ۱۲۶).

مهاجرت هم‌چنین می‌تواند بر روابط زناشویی و ایفای نقش زن و مرد تأثیر بگذارد. در اثر مهاجرت ممکن است موقعیت‌ها و جایگاه اقتصادی مرد، به‌عنوان سرپرست، حامی و نان‌آور خانه به خصوص در سال‌های اول مهاجرت از بین برود و او را خانه‌نشین کند. در نتیجه تعادل موقعیت بین زن و مرد از بین می‌رود.

تشدید تضادهای بین نسلی، ناتوانایی‌های والدگری و جا به جایی نقش‌ها در اثر مهاجرت می‌تواند پایه‌های نظام خانواده را سست کرده و باعث شود والدین نتوانند راهنما و الگویی مناسب برای نوجوان باشند.

از دیگر عوامل اجتماعی که بر هویت‌یابی اثر دارد دوستان و گروه همسالان هستند. در جریان سال‌های نوجوانی، انطباق با معیارهای گروه به مراتب مهم‌تر از فردگرایی است. همسالان و مؤسسه‌های خارج از خانواده مثل مدرسه، برای فرد اهمیت فزاینده‌ای پیدا می‌کند و از اثر والدین و دیگر عناصر قدرتمند بزرگسال کاسته می‌شود (شریفی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۲۷). نوجوانان اغلب سعی می‌کنند شبیه همسالان خود شوند و باورها و ارزش‌های مشابه همسالان خود را اتخاذ کنند. آنان تلاش زیادی می‌کنند که از حیث گفتار، رفتار و حتی سر و وضع ظاهری خود را در حد امکان شبیه افراد گروه نمایند (شریفی، ۱۳۸۰: ۴۸). هر قدر ارزش‌هایی که از سوی والدین و همسالان ابراز می‌شود همخوانی بیشتری داشته باشد، به همان نسبت هویت‌یابی جوان آسان‌تر پیش می‌رود. در مواردی که نظرها و ارزش‌های والدین با ارزش‌ها و نظرات همسالان و دیگر افراد مهم در زندگی جوانان متفاوت باشد، احتمال پیدایش تعارض در آنان فزونی می‌گیرد و

به «سردرگمی» در ایفای نقش می‌انجامد. در چنین وضعی به ایفای نقش تازه‌ای تن می‌دهند و به دشواری می‌توانند با جمع‌بندی نقش‌های متفاوت، هویتی واحد برای خود کسب کنند (اتکینسون و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۳۲). در فرایند مهاجرت نوجوانان خود را در بین ارزش‌های متضادی که از سوی همسالان، خانواده و اجتماع به آنها ارائه می‌شود سردرگم می‌بینند و اغلب احساس می‌کنند که بین همانند بودن با دوستان و همسالانشان و بر آوردن خواسته‌ها و انتظارات والدینشان دو پاره شده‌اند. همسو نبودن ارزش‌ها از سوی عوامل اجتماعی (خانواده، دوستان، اجتماع) که هر کدام نقش به‌سزایی در شکل‌گیری هویت نوجوانان دارند باعث سردرگمی می‌شود و در شکل‌گیری هویت آنها اثر می‌گذارد.

طبق تحقیقات رسمی (۲۰۱۲) نوجوانان مهاجر به دلیل مشکلاتی از قبیل مشکل زبان، تفاوت‌های فرهنگی، تضادهای ارزشی بین همسالان و خانواده و حساسیت‌های والدین، در برقرار کردن ارتباط صمیمانه با دوستان خود مشکل دارند و همین امر می‌تواند شکل‌گیری هویت موفق آنان را مختل سازد.

طی دو دهه گذشته، مهاجرت از ایران به سایر کشورها، موضوع تصمیم‌گیری تعدادی از خانواده‌های ایرانی بوده است. با توجه به این که اکثر مهاجرت‌ها در سنین نوجوانی و جوانی که سن هویت‌یابی است، صورت می‌گیرد و از آنجا که کمتر مطالعه‌ای به بررسی نقش مهاجرت بر پایگاه هویت پرداخته است، این پژوهش با هدف مقایسه پایگاه‌های هویت در نوجوانان و جوانان مهاجر، غیرمهاجر و دارای تجربه مهاجرت، صورت گرفته است. تحقیق حاضر پاسخ به این سؤال است که آیا بین پایگاه‌های هویت نوجوانان و جوانان ساکن ایران، مقیم کشور انگلستان و ساکن ایران و دارای تجربه زندگی در کشور انگلستان تفاوت وجود دارد. این پژوهش افزون بر ارتقای سطح آگاهی خانواده‌ها می‌تواند مورد استفاده مشاوران در امور مهاجرت و مددکاران اجتماعی نیز قرار گیرد.

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌های این تحقیق عبارتند از:

فرضیه اصلی

۱- بین پایگاه هویت نوجوانان و جوانان ایرانی ساکن ایران، مقیم انگلستان و ساکن ایران و دارای تجربه زندگی در کشور انگلستان تفاوت وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

- ۱- بین سن مهاجرت و دستیابی به پایگاه‌های هویت ارتباط وجود دارد.
- ۲- بین مدت اقامت در کشور میزبان و دستیابی به پایگاه‌های هویت ارتباط وجود دارد.

تعریف واژه‌ها و اصطلاحات

هویت

هویت، شیوه نگرستن فرد به خود به‌عنوان یک انسان و پاسخی است به سؤال من کیستم و مقصدم کجاست (اتکینسون و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۳۱).

تعریف مفهومی پایگاه‌های هویت

مارسیا چهار حالت از هویت را براساس نگرش‌های جستجوگری و تعهد، نسبت به نقش‌های اجتماعی مشخص کرد. او با در نظر گرفتن وجود یا فقدان هر یک از دو معیار جستجوگری و تعهد، پایگاه‌های هویت آشفته، پیش‌رس، به تعویق افتاده و موفق را تعیین کرد.

تعریف عملیاتی پایگاه‌های هویت

منظور از پایگاه هویت نمره‌ای است که آزمودنی‌ها از پرسشنامه عینی «پایگاه هویت من» می‌گیرند.

تعریف مفهومی نوجوانی و جوانی

شروع نوجوانی با بلوغ مشخص می‌شود و دوره انتقال از کودکی به بزرگسالی است. نوجوانی گستره سنی بین ۱۱ تا ۱۸ سال است (برگ، ۲۰۰۷: ۷). جوانی مرحله بعد از نوجوانی است که به آن دوره بزرگسالی نیز می‌گویند و مرحله‌ای بین نوجوانی و وهله پیری است (منصور، ۱۳۸۹: ۲۱۸).

تعریف عملیاتی نوجوانی و جوانی

- در این پژوهش سه دسته از نوجوانان و جوانان مورد بررسی قرار گرفتند:
- ۱- نوجوانان و جوانان ایرانی، شامل نوجوانان و جوانان ایرانی بین سنین ۱۶ تا ۲۴ ساله‌ای که در ایران زندگی می‌کنند و تجربه زندگی در کشور دیگری را ندارند.
  - ۲- نوجوانان و جوانان ایرانی دارای تجربه زندگی در کشور انگلستان، شامل نوجوانان

و جوانان ایرانی بین سنین ۱۶ تا ۲۴ ساله‌ای است که یا در کشور انگلستان به دنیا آمده و یا بعد از به دنیا آمدن به آن کشور مهاجرت کرده‌اند ولی بین سنین ۸ تا ۱۶ سالگی به ایران باز گشته‌اند و اکنون در ایران زندگی می‌کنند.

۳- نوجوانان و جوانان ایرانی مقیم انگلستان، شامل نوجوانان و جوانان ایرانی بین سنین ۱۶ تا ۲۴ ساله مقیم کشور انگلستان که یا در آنجا به دنیا آمده‌اند و یا بعد از تولد به آن کشور مهاجرت کرده‌اند.

روش تحقیق

طرح پژوهش حاضر از نوع علی - مقایسه‌ای است. این پژوهش در تابستان ۱۳۹۱ صورت گرفت. جامعه آماری آن شامل سه گروه از نوجوانان و جوانان ایرانی بین سنین ۱۶ تا ۲۴ ساله، ساکن ایران، مقیم کشور انگلستان و ساکن ایران و دارای تجربه زندگی در کشور انگلستان می‌باشد. نمونه آماری این پژوهش جمعاً ۱۱۹ نفر است. جدول (۱) تعداد افراد گروه‌های نمونه و میانگین سنی آنها را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱: تعداد افراد گروه‌های نمونه و میانگین سنی

گروه	دختر	پسر	تعداد	میانگین	انحراف معیار
ساکن ایران	۲۹	۱۹	۴۸	۱۹/۷۷	۲/۵۴
با تجربه زندگی در انگلستان	۲۱	۱۲	۳۳	۲۰/۱۲	۲/۵۳
مقیم انگلستان	۲۰	۱۸	۳۸	۱۹/۷۱	۲/۵۶
کل	۷۰	۴۹	۱۱۹	۱۹/۸۵	۲/۵۳

روش نمونه‌گیری در این تحقیق، روش در دسترس هدفمند بود. برای دستیابی به نوجوانان و جوانانی که تجربه زندگی در کشور انگلستان را داشتند با استفاده از شبکه آشنایان و دوستان و با استفاده از روش گلوله برفی و هم‌چنین مراجعه به مدرسه بین‌المللی و تطبیقی واقع در تهران با این افراد تماس گرفته شد و پرسشنامه‌ها در اختیار آنها قرار گرفت. افراد شرکت‌کننده در این پژوهش ساکن شهرهای تهران، اصفهان، خرم‌آباد، بابلسر، یزد، تبریز و کاشان بودند. برای دستیابی به نوجوانان و جوانان ایرانی مقیم انگلستان نیز با استفاده از شبکه دوستان و آشنایان و استفاده از روش گلوله برفی و هم‌چنین با مراجعه به مراکز تجمع ایرانیان مقیم انگلستان از جمله

مدرسه جمهوری اسلامی ایران در لندن، مرکز اسلامی لندن، مجمع اسلامی و غیره با این افراد تماس گرفته شد. افرادی که حاضر به همکاری شدند ساکن شهرهای لندن، منچستر، شفیلد و آکسفورد بودند. در مرحله آخر بعد از مشخص شدن افراد گروه نمونه ۲ و ۳ افراد گروه ۱ (نوجوانان ساکن ایران) گردآوری شد. افرادی که در پژوهش شرکت کردند در شهرهای تهران، اصفهان، خرم‌آباد، بابل، یزد، تبریز، قم و کاشان ساکن بودند. برای هم‌تاسازی بیشتر سعی شد که افراد این گروه از نظر سن، جنس، تحصیلات و هم‌چنین تحصیلات و موقعیت اجتماعی والدین با گروه ۲ و ۳ مشابه باشند. هم‌چنین سعی شد این افراد از همان شهرها، مدارس و دانشگاه‌های افراد گروه ۲ انتخاب شوند. بعد از جمع‌آوری داده‌ها افرادی از گروه ۱ که از نظر سطح تحصیلی و اجتماعی والدین و غیره تفاوت‌های زیادی با دو گروه دیگر داشتند، از گروه نمونه حذف شدند. در این پژوهش سعی شد با استفاده از اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه دموگرافیک که شرکت‌کنندگان در پژوهش پر کردند، سه گروه از لحاظ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نظیر، سن، جنس، تحصیلات و هم‌چنین از نظر سطح تحصیلات والدین و موقعیت اجتماعی‌شان تا حد امکان هم‌تاسازی شوند. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی گروه ۲ و ۳ در جداول زیر نشان داده شده است.

جدول شماره ۲: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی گروه ۲ (دارای تجربه زندگی در انگلستان)

سال	فراوانی	درصد	
۰-۵	۲۲	۶۶/۷	سن ورود به انگلستان
۵-۱۱	۱۱	۳۳/۳	
۴-۸	۲۵	۷۵/۷	مدت زمان اقامت در انگلستان
۸-۱۳	۸	۲۴/۳	
۸-۱۲	۱۹	۴۲/۴	سن برگشت به ایران
۱۲-۱۶	۱۴	۵۷/۶	

جدول شماره ۳. ویژگی‌های جمعیت شناختی گروه ۳ (مقیم انگلستان)

سال	فراوانی	درصد
۰-۶	۱۲	۳۱/۶
۶-۱۲	۴	۱۰/۵
۱۲-۱۸	۱۳	۲۳/۷
۱۸-۲۲	۹	۳۴/۲
سن ورود به انگلستان		
۱-۵	۱۶	۴۴/۱
۵-۱۰	۶	۱۵/۸
۱۰-۱۵	۶	۱۵/۸
۱۵-۲۲	۱۰	۲۶/۳
مدت زمان اقامت		

ابزارهای مورد استفاده

برای گردآوری داده‌های مورد نیاز در این تحقیق از پرسشنامه عینی پایگاه هویت من (EOM-EIS 2)^۱ و پرسشنامه دموگرافیک محقق ساخته استفاده شد.

پرسشنامه عینی پایگاه هویت من

این پرسشنامه توسط بنیون و آدامز (۱۹۸۹) و براساس نظریهٔ اریکسون و مارسیا در مورد هویت تدوین شده و دارای دو بعد هویت ایدئولوژی و هویت بین فردی است. این آزمون خرده مقیاس‌های هویت آشفته، پیش‌رس، به تعویق افتاده و هویت موفق را دارد. در بعد ایدئولوژی هویت حوزه‌هایی همچون شغل، مذهب، سیاست، و شیوهٔ زندگی اندازه‌گیری می‌شود، در بعد هویت بین فردی نیز حوزه‌هایی مثل دوستی، ملاقات با جنس مخالف، نقش جنسی و تفریح و سرگرمی اندازه‌گیری می‌شود. این پرسشنامه ۶۴ سؤال دارد. ۳۲ سؤال آن بعد هویت ایدئولوژیکی و ۳۲ سؤال آن هویت بین فردی را می‌سنجد. هر خرده مقیاس شامل ۱۶ آیتم (۸ آیتم در بعد ایدئولوژیکی و ۸ آیتم در بعد بین فردی) است.

آیتم‌های ۱-۲-۴-۶-۷-۱۰-۱۶-۱۹-۲۳-۲۵-۲۹-۳۰-۵۲-۵۳-۵۶-۵۹ هویت آشفته را مشخص می‌کند. نمرهٔ ۵۳ و بالاتر ملاک تشخیص حالت هویت آشفته است.

1. Extended objective measure of ego identity status 2

آیتم‌های ۳-۱۷-۲۱-۲۴-۲۷-۲۸-۳۷-۳۸-۳۹-۴۱-۴۴-۵۰-۵۸-۶۲-۶۳-۶۴، هویت پیش‌رس را مشخص می‌کند. نمره ۵۳ و بالاتر ملاک تشخیص هویت پیش‌رس است. آیتم‌های ۵-۹-۱۱-۱۲-۱۴-۲۶-۳۱-۳۲-۳۴-۳۶-۴۳-۴۷-۴۸-۵۴-۵۷-۶۱، حالت هویت به تعویق افتاده را مشخص می‌کند. نمره ۶۳ و بالاتر ملاک تشخیص حالت هویت به تعویق افتاده است.

آیتم‌های ۸-۱۳-۱۵-۱۸-۲۰-۲۲-۳۳-۳۵-۴۰-۴۲-۴۵-۴۶-۴۹-۵۱-۵۵-۶۰، حالت هویت موفق را مشخص می‌کند. نمره ۷۳ و بالاتر ملاک تشخیص حالت هویت موفق است. پاسخننامه این آزمون به صورت یک مقیاس لیکرت ۶ درجه‌ای است که از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف درجه‌بندی شده است و هر گزینه نمره مخصوص به خود را دارد شیوه نمره‌گذاری آن به صورت زیر است.

الف) کاملاً موافقم (نمره ۶)، ب) موافقم (نمره ۵)، پ) تا حدودی موافقم (نمره ۴) ج) تا حدودی مخالفم (نمره ۳)، د) مخالفم (نمره ۲)، ه) کاملاً مخالفم (نمره ۱) بعد از پاسخ به سؤالات می‌توان برای آزمودنی یک هویت بین فردی و یک هویت ایدئولوژیکی مشخص کرد، با ترکیب این دو بعد نیز می‌توان پایگاه هویتی فرد را به‌طور کلی معین ساخت. نسخه اصلی این پرسشنامه به زبان انگلیسی است. نسخه ترجمه شده این پرسشنامه به زبان فارسی نیز وجود دارد ولی از آنجا که به نظر می‌رسید متون ترجمه شده سلیس و روان نیست، محقق به ترجمه مجدد این پرسشنامه اقدام نمود. به همین منظور ابتدا سؤالات پرسشنامه به زبان فارسی ترجمه شده و سپس از دو نفر آشنا به زبان انگلیسی خواسته شد که پرسشنامه ترجمه شده به فارسی را به زبان انگلیسی برگردانند و تفاوت موجود بین نسخه‌ها ارزیابی شد و از طریق فرایند مرور مکرر تفاوت به کمترین میزان کاهش یافت. لازم به ذکر است که در متن اصلی پرسشنامه آیتم‌هایی وجود داشت که به دلیل داشتن بار فرهنگی محقق نمی‌توانست بدون تغییر دادن آنها را مورد استفاده قرار دهد، بنابراین در ترجمه فارسی آنها تغییر داده شد. پایایی این آزمون در این پژوهش از طریق آلفای کرونباخ برای پایگاه هویت موفق ۰/۷۴، پایگاه هویت به تعویق افتاده ۰/۷۶، هویت پیش‌رس ۰/۸۸ و هویت آشفته ۰/۷۰ به دست آمد.

پرسشنامه دموگرافیک

برای دستیابی به مشخصات دموگرافیکی گروه‌های نمونه، سه پرسشنامه متناسب با اطلاعات مورد نیاز از هر گروه تهیه شد. هر سه پرسشنامه شامل اطلاعاتی راجع به

جنس، سن، محل تولد، شغل و تحصیلات والدین بود. یکی از ملاک‌های گروه ۱ نداشتن تجربه زندگی در کشور دیگر بود که در پرسشنامه مربوط به این گروه این ملاک ارزیابی شد. در گروه ۲ از سن ورود و مدت زمان زندگی در انگلستان، سن برگشت به ایران، نوع ارتباط آنها با دوستان ایرانی و انگلیسی خود بعد از برگشت، ترجیح آنها به زندگی در ایران یا انگلستان اطلاعاتی جمع‌آوری شد. در گروه ۳ از سن ورود و مدت زمان اقامت آنها در انگلستان، ترجیح آنها به زندگی در ایران یا انگلستان، میزان ارتباط آنها با اقوام خود در ایران، میزان ارتباط آنها با دیگر ایرانیان مقیم انگلستان، میزان شرکت آنها در مراسم مذهبی و سنتی اطلاعاتی گردآوری شد.

یافته‌های تحقیق

نتایج تحلیل واریانس (جدول ۴) نشان می‌دهد که هر سه گروه در همه پایگاه‌های هویت به جز پایگاه پیش‌رس تفاوت دارند. برای بررسی معناداری تفاوت بین گروه‌ها از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد و نتایج ذیل به دست آمد. در پایگاه هویت آشفته بیشترین میانگین نمرات به ترتیب متعلق به گروه مقیم انگلستان، سپس گروه ساکن ایران و دارای تجربه زندگی در کشور انگلستان، و بعد از آن گروه ساکن ایران بود.

در پایگاه هویت پیش‌رس در بین سه گروه تفاوت معناداری دیده نشد. در پایگاه هویت به تعویق افتاده بیشترین میانگین نمرات به ترتیب متعلق به گروه ساکن ایران و مقیم انگلستان بود (این دو گروه با یک دیگر تفاوت معناداری نداشتند)، سپس گروه دارای تجربه زندگی در انگلستان بود. در پایگاه موفق بیشترین میانگین نمرات به ترتیب متعلق به گروه دارای تجربه زندگی در انگلستان، سپس ساکن ایران و بعد مقیم انگلستان بود.

جدول شماره ۴: آزمون تحلیل واریانس یک راهه برای مقایسه پایگاه‌های هویت بین سه گروه

متغیر وابسته	ساکن ایران (۱)		تجربه انگلستان (۲)		مقیم انگلستان (۳)		F	P	آزمون شفه
	انگلستان (۱)		انگلستان (۲)		انگلستان (۳)				
	SD	M	SD	M	SD	M			
آشفته	۸/۵۶	۳۸/۵۶	۴۵/۰۰	۸/۳۷	۵۰/۷۸	۹/۳۲	۲۰/۸۱	۰/۰۰۰	۳ > ۲ > ۱
پیش‌رس	۱۳/۷۳	۴۱/۹۵	۴۶/۲۴	۱۲/۰۴	۴۷/۰۰	۱۰/۴۵	۲/۷۷	۰/۱۳۰	
تعویق افتاده	۷/۹۳	۶۶/۷۰	۵۲/۲۱	۱۳/۳۹	۶۳/۴۷	۸/۰۷	۲۲/۴۲	۰/۰۰۰	۱ > ۳ > ۲
موفق	۸/۱۰	۶۶/۵۴	۷۴/۰۹	۹/۳۷	۵۸/۷۳	۱۴/۰۰	۱۸/۴۰	۰/۰۰۰	۲ > ۱ > ۳

در این تحقیق ارتباط بین طول مدت اقامت و سن بازگشت گروه ۲ به ایران و پایگاه‌های هویت با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون بررسی شد. نتایج نشان می‌دهد که همبستگی بین مدت اقامت و پایگاه هویت موفق به صورت مثبت معنادار می‌باشد. بین سن بازگشت به ایران و پایگاه هویت رابطه معناداری به دست نیامد.

جدول شماره ۵: ماتریس همبستگی میان پایگاه هویت و سن بازگشت به ایران و مدت اقامت در انگلستان در افراد گروه ۲

آشفته	پیش رس	تعویق افتاده	موفق	
سن بازگشت	-۰/۳۲	۰/۲۹	۰/۰۹	
مدت اقامت	-۰/۱۲	-۰/۲۳	۰/۳۶*	

$p < 0/05^*$

در گروه مقیم انگلستان نیز ارتباط سن ورود به کشور انگلستان و هم‌چنین مدت زمان اقامت این افراد و پایگاه‌های هویت با آزمون همبستگی پیرسون بررسی شد. نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد که همبستگی بین سن ورود به انگلستان و پایگاه آشفته و پایگاه هویت به تعویق افتاده به صورت مثبت، و با پایگاه هویت پیش‌رس و پایگاه هویت موفق به صورت منفی معنادار می‌باشد. هم‌چنین همبستگی بین مدت اقامت و پایگاه آشفته و پایگاه هویت به تعویق افتاده به صورت منفی و با پایگاه هویت پیش‌رس و پایگاه هویت موفق نیز به صورت مثبت معنادار می‌باشد.

جدول شماره ۶: ماتریس همبستگی میان پایگاه هویت و سن ورود به انگلستان و مدت اقامت، در افراد گروه ۳

آشفته	پیش رس	تعویق افتاده	موفق	
سن ورود	* ۰/۳۸	** ۰/۴۴	-۰/۴۶	
مدت اقامت	* -۰/۳۹	* ۰/۳۲	۰/۵۱	

$P < 0/05^*$ $P < 0/01^{**}$

از افراد گروه دوم و سوم در مورد این که ترجیح می‌دهند در انگلستان زندگی کنند یا در ایران سوال شد. از ۳۳ نفری که در گروه دوم قرار داشتند، ۲۳ نفر ترجیح می‌دادند که در ایران زندگی کنند. ۷ نفر زندگی در انگلستان را ترجیح می‌دادند و ۳ نفر زندگی

در هر دو کشور را دوست می‌داشتند و هنوز نتوانسته بودند تصمیم‌گیری کنند. از ۳۸ نفری که در گروه سوم قرار داشتند، ۲۳ نفر ترجیح می‌دادند که در انگلستان زندگی کنند و ۱۵ نفر ترجیح می‌دادند که در ایران زندگی کنند. به منظور بررسی مقایسه پایگاه‌های هویت بین کسانی که ترجیح می‌دادند در انگلستان زندگی کنند با کسانی که ترجیح می‌دادند در ایران زندگی کنند از آزمون تحلیل واریانس یک راهه استفاده شد. نتایج نشان داد بین پایگاه‌های هویت نوجوانان و جوانان دارای تجربه زندگی در انگلستان و مقیم انگلستان که ترجیح می‌دادند در کشور انگلستان زندگی کنند و کسانی که ترجیح می‌دادند در ایران زندگی کنند و کسانی که هنوز نتوانسته‌اند کشوری را انتخاب کنند تفاوتی وجود ندارد. هم‌چنین در این پژوهش تفاوت پایگاه‌های هویت در دختران و پسران مورد ارزیابی قرار گرفت و تفاوت معناداری به دست نیامد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر مقایسه پایگاه‌های هویت سه گروه از نوجوانان و جوانان ایرانی، مقیم کشور انگلستان و ساکن ایران و دارای تجربه زندگی در کشور انگلستان بود. نتایج حاصل از مقایسه پایگاه‌های هویت این سه گروه بیانگر آن است که میانگین نمرات این سه گروه، در همه پایگاه‌های هویت به جز پایگاه هویت پیش‌رس تفاوت معناداری با یکدیگر دارد. آنچه بیش از همه در این نتایج به چشم می‌خورد تفاوتی است که افراد مهاجر در دو پایگاه هویتی آشفته و موفق با دو گروه دیگر دارند. به طوری که افراد مهاجر در پایگاه هویت آشفته بیشترین میانگین نمرات و در پایگاه هویت موفق کمترین میانگین نمرات را داشتند.

در تفسیر این نتایج می‌توان گفت از آنجا که در فرایند مهاجرت، حمایت‌های اجتماعی لازم برای دستیابی به یک هویت موفق، از جمله سیستم‌ها و شبکه‌های اجتماعی، گروه دوستان و همسالان و خانواده نمی‌توانند نقش حمایتی خود را در هویت‌یابی نوجوان به خوبی ایفا کنند و به دلیل موانع و مشکلاتی، از قبیل فرایند فرهنگ‌پذیری و جامعه‌پذیری، انتظارات متضاد جامعه، خانواده و همسالان، تضادهای بین نسلی، از هم پاشیدگی نظام خانواده بر اثر مشکلات مهاجرت و سایر عوامل اضطراب‌آور که نوجوانان مهاجر با آن روبه‌رو می‌شوند، شکل‌گیری هویت و دستیابی به یک هویت موفق برای این نوجوانان و جوانان چالش برانگیزتر است. این یافته‌ها را

می‌توان با نتیجه تحقیقات رسمی (۲۰۱۲)، هونگ - دوان (۲۰۱۱) و اختر (۱۹۹۵) مبنی بر تحت تأثیر قرار گرفتن هویت در اثر مهاجرت همخوان دانست.

از دیگر نتایج این تحقیق، بالا بودن میانگین نمرات پایگاه هویت موفق نوجوانان و جوانان دارای تجربه مهاجرت، نسبت به دو گروه دیگر بود (جدول ۴). می‌توان این نتایج را با توجه به تحقیقات هونگ - دوان (۲۰۱۱) و کازینیتز (۲۰۰۷)، نقل از رسمی، (۲۰۱۲) این‌گونه تحلیل کرد که، افرادی که دارای تجربه مهاجرت هستند، از آنجا که با فرهنگ‌های مختلف آشنا می‌شوند، تجربه قابل توجهی به دست آورده و دارای افق دید بازتر و سعه صدر می‌شوند و می‌توانند بین مجموعه مهارت‌ها هماهنگی ایجاد کرده و نیازهای خود را در محیط‌های اجتماعی مختلف برآورده سازند. افرادی که تجربه مهاجرت را دارند در مقایسه با افراد مهاجر فعلی شاید با مشکلاتی نظیر انتظارات ناهمخوان جامعه، دوستان و خانواده کمتر روبه‌رو باشند. از طرفی به دلیل عدم تضاد بین ارزش‌هایی که از سوی والدین، معلمان و همسالان ابراز می‌شود هویت‌یابی آنان آسان‌تر است بنابراین آنها از امتیاز تجربه چند فرهنگی بودن برخوردارند در عین حال با تضادهای کمتری روبه‌رو هستند و بهتر می‌توانند از حمایت‌های شبکه‌های اجتماعی، دوستان و خانواده برخوردار باشند. دارا بودن تجربه چند فرهنگی و هم‌چنین برخوردار بودن از حمایت‌های اجتماعی باعث می‌شود که نوجوان بتواند دوره‌ای از جستجوی هویت را پشت سر گذاشته و تعهدهای تعریف شده‌ای را در خود ایجاد کرده و به هویت موفق دست بیابد.

یکی دیگر از نتایج به دست آمده از این تحقیق همبستگی بین سن ورود به انگلستان و هویت آشفته و هویت به تعویق افتاده به صورت مثبت و با هویت پیش‌رس و موفق به صورت منفی در گروه نوجوانان و جوانان مقیم انگلستان بود. هم‌چنین همبستگی بین طول مدت اقامت این افراد در انگلستان و پایگاه هویت آشفته و به تعویق افتاده به صورت منفی و با پایگاه پیش‌رس و موفق به صورت مثبت معنادار بود (جدول ۶).

نکته مهم در این نتایج رابطه‌ای است که سال‌های اولیه مهاجرت و سن مهاجرت با پایگاه‌های هویت دارد. همان‌گونه که تحقیق حاضر نشان می‌دهد، همبستگی بین سال‌های اولیه مهاجرت با پایگاه هویت آشفته و به تعویق افتاده مثبت است. شاید بتوان دلیل این امر را مشکلاتی دانست که در اوایل مهاجرت خانواده‌ها با آن مواجه هستند. آن‌گونه که تحقیقات نشان می‌دهد (حیدریان، ۱۳۷۵، نقل از شلیله، ۱۳۸۱: ۱۳۲) سال‌های بحرانی مهاجرت بین ۳ تا ۱۰ سال است. خانواده‌ها در سال‌های اولیه مهاجرت با

مسائل گوناگونی از قبیل ترک موقعیت‌های آشنا، دوستان و خویشاوندان و از دست دادن روابط اجتماعی و عاطفی خود از یک طرف و از طرف دیگر مشکلات اقتصادی، مسکن، زبان، فرهنگ‌پذیری، تضادهای فرهنگی، تضادهای خانوادگی و غیره، روبه‌رو هستند. هم‌چنین نوجوان نیز در سال‌های اولیه مهاجرت با مسایل بیشتری از جمله مشکل زبان، دوست‌یابی، جامعه‌پذیری، همسان‌سازی، تطابق‌پذیری، تضادهای بین خانواده و دوستان برخورد می‌کند. همین امر باعث می‌شود که نوجوان از حمایت‌هایی که برای رسیدن به یک هویت موفق نیاز دارد محروم باشد. بعد از گذشت سال‌های بحرانی مهاجرت (۳ تا ۱۰ سال) مشکلات زبانی و اقتصادی کم‌رنگ‌تر خواهد شد. نوجوان و خانواده به نوعی سازگاری و فرهنگ‌پذیری در جامعه جدید دست خواهند یافت و تضادهای بین خانواده و دوستان کمتر خواهد شد. خانواده مشکلات اولیه مهاجرت را پشت سر گذاشته و آرامش و ثبات خانواده بیشتر خواهد بود. از طرف دیگر با گذشت زمان نوجوان بر مشکلات زبانی، جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری فائق خواهد آمد و جایگاهی در بین همسالان و دوستان پیدا خواهد کرد. دست‌یابی به حمایت‌های اجتماعی خانواده و دوستان به نوجوان کمک می‌کند که حمایت‌هایی را که برای جستجو و اکتشاف جهت دستیابی به یک هویت موفق لازم دارد به دست آورد. می‌توان نتیجه گرفت که در سال‌های اولیه مهاجرت به دلیل مشکلاتی که ذکر شد نوجوانان نمی‌توانند به تعهدی پای بند باشند. بنابراین اکثر این افراد در پایگاه هویت آشفته و به تعویق افتاده قرار می‌گیرند. عده‌ای از این نوجوانان با پشت سر گذاشتن سال‌های بحرانی مهاجرت و برخوردار شدن از حمایت‌های اجتماعی مؤثر در هویت‌یابی دوره‌ای از جستجو را پشت سر نهاده و تعهدات روشن و مشخصی برای خود ایجاد می‌کنند و به هویت موفق دست می‌یابند. عده‌ای دیگر نیز بدون پشت سر گذاشتن دوره‌ای از جستجوگری به ارزش‌های کودکی خود متعهد باقی مانده و دارای هویت پیش‌رس می‌شوند.

از دیگر یافته‌های پژوهش ارتباط بین سن مهاجرت و پایگاه‌های هویت بود. نتایج این پژوهش نشان داد هر چه سن مهاجرت پایین‌تر باشد، مهاجرت اثرات منفی کمتری بر هویت‌یابی دارد. شاید بتوان این موضوع را این‌گونه تبیین نمود که چون سن هویت‌یابی از نوجوانی شروع می‌شود وقتی افراد از سنین پایین و یا سنین قبل از نوجوانی مهاجرت می‌کنند خانواده فرصت دارد تا رسیدن نوجوان به سن هویت‌یابی شرایط بحران مهاجرت را پشت سر گذاشته و یک استقرار نسبی پیدا کند. خانواده‌ای

که از مشکلات اولیه مهاجرت فارغ باشد بهتر می‌تواند نوجوان را در دست‌یابی به هویت موفق حمایت کند. از طرف دیگر وقتی افراد در سن نوجوانی مهاجرت می‌کنند هم زمان با دو مسأله مهم هویت‌یابی و تطابق و سازگاری با جامعه جدید روبه‌رو می‌شوند. هم زمان شدن سن هویت‌یابی و مهاجرت می‌تواند نوجوان را هم زمان با دو چالش مهم روبه‌رو سازد و رشد هویت او را دچار مشکل سازد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که هم سن مهاجرت و هم مدت زمان اقامت در کشور مقصد می‌تواند در دست‌یابی به پایگاه‌های هویت تأثیر گذار باشد.

یافته‌های این پژوهش می‌تواند خانواده‌هایی را که قصد مهاجرت دارند یاری دهد تا بتوانند تصمیم خود را بر پایه شناخت واقعیت‌های رویداد مهاجرت و پیامدهای آن استوار نمایند. خانواده‌ها باید در حد امکان بکوشند تا کم و بیش تصویری نسبی از تبعات مهاجرت و موقعیتی که پیش روی آنان قرار خواهد گرفت داشته باشند. اگر چه بررسی‌های بسیاری در زمینه مهاجرت و پیامدهای آن انجام گرفته اما این بررسی‌ها اغلب کمتر به آثار مهاجرت در نوجوانان و جوانان پرداخته است. لذا ضروری است تحقیقات بیشتری در زمینه مهاجرت و تبعات آن بر هویت‌یابی، شخصیت، رفتار، خلق و خو، بهداشت روانی و مسائل دیگر مربوط به نوجوانان و جوانان صورت گیرد، تا خانواده‌ها با شناختی کامل‌تر بتوانند اقدام به تصمیم‌گیری در این مورد نموده و هم‌چنین بعد از مهاجرت بهتر بتوانند با به‌کارگیری راهکارهای مناسب از تبعات احتمالی آن بکاهند. از محدودیت‌های این تحقیق شمار کم آزمودنی‌ها و روش نمونه‌گیری در دسترس می‌باشد که باعث محدود شدن تعمیم یافته‌های این پژوهش می‌شود.

منابع

- آقامحمدیان شعرباف، حمیدرضا، شیخ روحانی، سعید (۱۳۸۸)؛ مقایسه میزان اضطراب در پایگاه‌های هویت. *دانشور رفتار*، دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه شاهد، س ۱۶، شماره (۳۷): ۲۰-۹.
- اتکینسون و همکاران (۱۳۸۹)؛ *زمینه روانشناسی هیلگارد*، ترجمه محمد تقی براهنی و دیگران، تهران: رشد.
- برک، لورا (۲۰۰۷)؛ *روانشناسی رشد*، جلد دوم، ترجمه سید محمدی، تهران: ارسباران.
- شاره، حسین، آقامحمدیان حمیدرضا (۱۳۸۶)؛ رابطه بین پایگاه‌های هویت و فرار دختران از خانه. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*. شماره ۴۹: ۱۲۲-۱۲۷.
- شرفی، محمدرضا (۱۳۸۰)؛ *جوان و بحران هویت*، تهران: سروش.
- شرفی، محمدرضا (۱۳۸۵)؛ بحران هویت فرهنگی و پیامدهای آن. *مجله روانشناسی و علوم تربیتی*، شماره ۳ و ۴ ویژه فلسفه تعلیم و تربیت، صص ۴۵-۶۰.
- شرفی، طیبه، شکرشکن، حسین، احدی، حسن، مظاهری، محمد مهدی (۱۳۸۸)؛ بررسی رابطه بین هویت‌های دینی و ملی با سلامت روانی دانشجویان، *مجله‌ی یافته‌های نو در روانشناسی*: ۴(۱۱): ۱۲۵-۱۴۲.
- شکرایی، زهرا، اسکندری، حسین (۱۳۸۳)؛ «بررسی و مقایسه پایگاه‌های هویت در میان ختران و پسران دانشجوی»، *مطالعات اجتماعی - روانشناختی زنان (مطالعات زنان)*: ۲(۵): ۸۷-۱۱۰.
- شلیله، محمد (۱۳۸۱)؛ «تصمیم‌گیری درباره مهاجرت و فرایند سازگاری با جامعه میزبان (ایران و کانادا)»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، س ۲، ش ۳، صص ۱۱۵-۱۳۹.
- مظفری، نظیر (۱۳۸۸)؛ «بررسی پایگاه‌های هویت و مسندگذاری با سلامت روانی دانش‌آموزان مقطع متوسطه، *فصلنامه روانشناسی کاربردی*: ۳ (۲ پیاپی ۱۰): ۶۶-۸۱.
- منصور، محمود (۱۳۸۹)؛ *روانشناسی ژنتیک تحول روانی از تولد تا پیری*، تهران: سمت.
- نصرتی، محمد صالح، مظاهری، محمدعلی، حیدری، محمود (۱۳۸۵)؛ «بررسی تحولی پایگاه‌های هویت با میزان دل‌بستگی ایمن پسران نوجوان (۱۴، ۱۶، و ۱۸ ساله) به والدین و همسالان»، *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۲(۵): ۳۵-۵۳.
- Akhtar, Salman. (1995); A third individuation: Immigration, identity, and the psychoanalytic process. *Journal of the American Psychoanalytic Association* vol. 43, 4: 10-1051
- Hong- An Doan. (2011); *The stress factors of Vietnamese 1.5 generation adolescents*. MSc Thesis, California state university.
- Lansford, J.E. Deater-Deckard, K. Bronstein, M.H. (2007); *Immigrant families in contemporary society*. The Guilford press New York, London.
- Meeus, M, Schoot R.V.D, Keijsers.L and Branje S. (2011); Identity statuses as developmental trajectories: A five- wave longitudinal study in early-to-middle and middle-to-late adolescents, *Journal of Youth and adolescence Adolescent psychiatry* vol,1, No1 81-72.
- Para, E. A. (2008); "The role of social support in identity formation: A literature review," *Graduate Journal of Counseling, psychology*: Vol. 1: Iss. 1, Article 9. Available at: <http://epublications.marquette.edu/gjcp/vol1/iss1/9> Accessed spring 2012
- Rasmi, Sarah. (2012); *Perceived dyadic cultural discrepancies, intergenerational conflict, and ethno cultural identity conflict in Arab Canadian families*. PhD Thesis. University of Guelph, Canada.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی